

10.05.2019. Nr. 2019/15

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesei Sanitai Osipovai**

Jura Alunāna ielā 1

Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr. 2018-25-01

Latvijas Cilvēktiesību centrs ir saņēmis Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneses Sanitas Osipovas 2019. gada 21. marta lēmumu, ar kuru Latvijas Cilvēktiesību centrs ir atzīts par pieaicināto personu lietā nr. 2018-25-01. Lēmuma ir izteikts lūgums izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem varētu būt nozīme izskatāmajā lietā.

Sniedzot savu viedokli, vēlamies atzīmēt, ka apstrīdēto tiesību normu vēsturiskā analīze, kā arī tajās iekļautais tiesību ierobežojums *per se* un brīvības atņemšanas soda izciešanas režīmu Latvijā raksturojums ir pietiekami detalizēti iztirzāts gan konstitucionālajā sūdzībā, gan Saeimas atbildes rakstā, tādēļ Latvijas Cilvēktiesību centrs to neatkārtos, tā vietā pievērsoties uzdoto jautājumu saturiskajām niansēm. Tāpat uzskatām, ka atbildes uz Jūsu jautājumiem konceptuāli sniedzamas Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietā *Ēcis* pret Latviju¹ pausto atziņu un izmantoto avotu kontekstā, taču jāņem vērā, ka: a) minētajā lietā atšķirības brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtībā tika aplūkotas tiesību uz privāto dzīvi kontekstā pretstatā

---

¹ Case of *Ēcis v. Latvia*, Application Nr.12879/09. Pieejams:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22respondent%22:%5B%22LVA%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-188991%22%5D%7D>
(aplūkots 2019.gada 7.maijā)

konstitucionālās sūdzības lietā nr. 2018-25-01 vispārējam ietvaram attiecībā uz dzimumu līdztiesību un b) Eiropas Cilvēktiesību tiesā [uz šī atzinuma tapšanas brīdi] tiek izskatīts jautājums par lietas nodošanu Lielajai palātai, kas attiecīgi var mainīt arī tiesas argumentāciju.

Izvērtējot lietas apstākļus, sniedzam šādu viedokli:

1. Objektīvi apstākļi, kādēļ būtu jāatšķiras brīvības atņemšanas soda izciešanas režīmam vīriešiem un sievietēm, pastāv.

1.1. Tas ir labi nostiprināts apsvērums, ka brīvības atņemšanas soda izciešanas kārtības viens no pamatmērķiem ir personas resocializācija², proti, tādu priekšnoteikumu veicināšana, kuri palīdzētu personai atgriezties sabiedriskajā dzīvē pēc soda izciešanas ar mazākajiem zaudējumiem personas integritātei un zemākajiem riskiem uz atkārtotu noziedzīgu nodarījumu pastrādāšanu. Šis pienākums pats par sevi ir dzimumneitrāls, taču instrumentiem tā iedzīvināšanai ir jābūt individualizētiem, pretējā gadījumā formālisms pārsniedz leģitīma mērķa sasniegšanas vērtību.

1.2. Dažādu personu grupu resocializācija prasa atšķirīgus pasākumus atkarībā no faktiskās realitātes (kas mēdz būt mainīga, tomēr ne pārāk strauji parasti) attiecīgajā valstī un sabiedrībā. Situācija ar sieviešu lomu sabiedrībā, aizspriedumiem, diskrimināciju darba tirgū un vardarbību pret sievietēm ģimenē Latvijā ir diezgan plaši izpētīta un atzīta par problemātisku. Tā, piemēram, 2017.gada pētījumā “Izpētes ziņojums par pašreizējo sabiedrības izpratnes un informētības līmeni un efektīvākajiem informācijas sniegšanas mehānismiem”³ ar atsauci uz tautas skaitīšanas rezultātiem minēts, ka “Latvijas 2011.gada tautas skaitīšanas rezultātos ir norādīts, ka Latvijā ir 588 tūkstoši ģimeņu. 29% no visām ģimenēm veido vientuļās mātes, savukārt 3% ir vientuļo tēvu ģimenes. Vientuļo māšu procents ir palicis nemainīgs, kopš iepriekšējās tautas skaitīšanas

---

² Minētais *expressis verbis* ir nostiprināts arī Latvijas Soduzpildes kodeksa 20.¹ pantā

³ Pieejams:

http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/SIF_izpetes_zinojums_par_pasreizejo_sabiedrib_izpratnes_un_informet_limeni_un_efektivakajiem_sniegšanas_mehanismiem.pdf (aplūkots 2019.gada 6.maijā)

reizes 2000.gadā.”⁴ Savukārt ar atsauci uz GfK Custom Research Baltic veikto pētījumu “Trūcīgo mājsaimniecību ar bērniem raksturojums” turpat ir norādīts, ka “trūcīgās mājsaimniecības, kurās bērnu audzina viens strādājošs vecāks, ir otra lielākā trūcīgo mājsaimniecību ar bērniem grupa (19,4% no visām trūcīgajām mājsaimniecībām)”. No minētā izriet, ka Latvijā sievietes ir vairāk pakļautas viena vecāka ģimeņu riskam, turklāt šādas ģimenes ar bērniem saskaras ar nabadzības riskiem biežāk nekā citos gadījumos. Nabadzības risks savukārt izraisa sieviešu lielāku finansiālu atkarību no partneriem (heteroseksuālajās attiecībās), kas bieži noved pie vardarbības ģimenē (turklāt tā ieilgst, jo sievietēm nav viegli pārraut atkarības saites).

1.3. Brīvības atņemšanas soda izciešanas režīma pamatā pastāv vairāku faktoru kopums, taču nedz jebkāds viens no tiem, nedz arī tie visi kopsakarā nedrīkst pārkāpt fundamentālos tiesību principus, *ius cogens* normas/principus (spīdzināšanas aizliegumu, rasu diskriminācijas un genocīda aizliegumu u.c.) un cilvēktiesības. Tas ir labi nostiprināts Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, kā, piemēram, spīdzināšanas gadījumos dzimuma faktors atzīstams par tiesiski nozīmīgu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākos spriedumos atzina, ka slikta apiešanās Konvencijas 3.panta tvērumā ir saistīta ar minimālo ciešanu smaguma līmeni. Šī smaguma minimuma izvērtēšana ir relatīva un atkarīga no attiecīgās lietas faktiskajiem apstākļiem, piemēram, sliktas izturēšanās ilguma, tās izraisītās fiziskas un morālas (mentālas) ietekmes, personas/upura dzimuma, vecuma, veselības stāvokļa.⁵

1.4. Jāatzīst, ka 2010.gada 21.decembra ANO Noteikumu par izturēšanos pret ieslodzītajām sievietēm un piespiedu līdzekļiem, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu un ko piemēro attiecībā uz likumpārkāpējām sievietēm jeb “Bangkokas noteikumu” (*UN Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders* (“*the Bangkok Rules*”))

---

⁴ Turpat, 24.lpp.

⁵ *inter alia* 2006.gada 11.jūlija spriedums lieta *Jalloh v. Germany* (application no. 54810/00). Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22jalloh%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-76307%22%5D%7D>

pastāvēšana *per se* norāda uz konsensu attiecībā uz idejisku un faktisku nepieciešamību paredzēt speciālu kārtību ieslodzītajām sievietēm.

1.5. Uzskatām, ka konstitucionālās sūdzības iesniedzējs pēc savas būtības apstrīd nevis sieviešu tiesības uzsākt soda izpildi daļēji slēgtā režīma cietumā, bet gan vīriešu pienākumu par tiem pašiem noziegumiem izciest sodu slēgtā režīma cietumā, respektīvi, prasījums ir saistīts ar atvieglojumu vīriešiem, nevis sieviešu stāvokļa pasliktināšanu cietumā. Problemātika ir saistīta ar slēgtā režīma prasību atbilstību cilvēktiesībām un personas integritātei.

1.6. Vēlamies uzsvērt, ka Pasaules Veselības organizācija, acīmredzami atzīstot, ka vīrieši un sievietes atšķiras bioloģiski⁶, saista dzimumu ar sociāli konstruētajām pazīmēm, kas piemīt sievietēm un vīriešiem, piemēram, normas, lomas un attiecības vīriešu un sieviešu grupās vai to starpā.⁷ Šajā kontekstā uzskatām, ka aizliegums paredzēt atšķirīgu soda izciešanas kārtību vīriešiem un sievietēm var tikt atzīts par tiesiski pamatotu vien gadījumā, ja pastāv zinātniski pamatots apsvēruma par:

- 1) vīriešu un sieviešu grupas pārstāvju ciešanu (tostarp morālu) un spriedzes izturīguma faktoru neesamību;
- 2) soda izciešanas kārtības ietekmi uz sieviešu reproduktīvajām spējām;
- 3) nepastāv saikne starp brīvības atņemšanas soda veida izciešanas kārtību un personas spējām resocializēties, t.sk. atgriezties darba tirgū, savukārt pašā darba tirgū vīrieši un sievietes pārstāvētas vienādi;
- 4) attiecīgajā sabiedrībā sievietes pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas netiek vairāk stigmatizētas, nekā vīrieši.

Turklāt vismaz ar vienu iepriekš minēto kumulatīvo pazīmi pietiktu, lai atzītu, ka atšķirības brīvības atņemšanas soda izciešanas režīmā vīriešiem un sievietēm ir pamatotas.

---

⁶ <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/gender> (aplūkots 2019.gada 2.maijā)

⁷ <https://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/gender-definition/en/> (aplūkots 2019.gada 2.maijā)

2. Attiecībā uz Saeimas paustajiem argumentiem par ar brīvības atņemšanu notiesāto sievieti, kā īpašu notiesāto personu kategoriju, tiesību aizsardzību vēlamies norādīt, ka 2019.gada 18.marta atbildes rakstā Nr. 612.1-7-13/19 tika piemērots plašs sekundāro tiesību avotu klāsts, tostarp starptautiskā doktrīna, no kura izdarītie secinājumi ir pamatoti. Tādēļ atzīstam Saeimas argumentus par sievietēm kā īpašu ar brīvības atņemšanu notiesāto personu kategoriju, ciktāl šīs atšķirības attiecas uz brīvības atņemšanas soda režīmiem, par pamatotiem.

Rezumējot minēto, vēlamies norādīt, ka atšķirīga attieksme brīvības atņemšanas soda izpildē tiešām ir institucionalizēta (un šajā aspektā konstitucionālās sūdzības iesniedzējam var piekrist), taču šai atšķirībai ir leģitīms mērķis – rūpes par sievieti nākotni un to resocializācija, savukārt līdzekļi mērķa sasniegšanai ir samērīgi, taču tiktāl, ciktāl tie neparedz nepamatoti neproporcionālas atšķirības starp vīriešiem un sievietēm privātās dzīves jomā, izciešot sodu par vienādiem noziedzīgiem nodarījumiem. Kaut arī sabiedrība ir vienota, tomēr dzīve pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas Latvijā sievietēm ir objektīvi grūtāka, salīdzinot ar vīriešiem. Valsts nav tiesīga ignorēt šo faktu, vienlaikus nenostādot vīriešus autsaideru lomā. Piemēram, iespēja piedalīties tēva, mātes vai bērnu bērēs valstij ir jānodrošina notiesātajiem neatkarīgi no dzimuma vai pastrādātā noziedzīgā nodarījuma. Tāpat arī jāveicina notiesāto vīriešu tiesības uz izglītību un veselību, paredzot plašākas iespējas sazināties ar ārpusauli jebkādā no soda izciešanas režīmiem. Lai izskaustu atšķirību pārmērības, valstij būtu ieteicams pārskatīt katram režīmam izvirzītos ierobežojumus, pārbaudot to atbilstību nepieciešamībai demokrātiskajā sabiedrībā un ilgtspējīgai attīstībai.

Latvijas Cilvēktiesību centra direktore
E.Oļševskis 67039293

Anhelita Kamenska